

DOI: <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2024-65-77>

УДК 338.33:332.1

АНАЛІЗ ОСОБЛИВОСТЕЙ РОЗВИТКУ КРАФТОВОГО ВИРОБНИЦТВА ТА ОЦІНКА ЙОГО ВПЛИВУ НА ЕКОНОМІКИ ГІРСЬКИХ ТЕРИТОРІЙ

ANALYSIS OF THE FEATURES OF CRAFT PRODUCTION DEVELOPMENT AND ASSESSMENT OF ITS IMPACT ON THE ECONOMIES OF MOUNTAIN TERRITORIES

Феєр Анастасія Євгенівна
здобувачка ОС «Доктор філософії»,
Мукачівський державний університет
ORCID: <https://orcid.org/0009-0009-0988-8871>

Feier Anastasiia
Mukachevo State University

Розвиток крафтового виробництва набуває дедалі більшого значення в контексті сучасних викликів і можливостей диверсифікації економіки гірських територій. Відтак, метою статті є дослідження особливостей розвитку крафтового виробництва в гірських територіях та визначення його впливу на диверсифікацію місцевих економік. Аналіз особливостей розвитку крафтового виробництва на гірських територіях Закарпатської області дозволяє виокремити кілька ключових напрямків, які можуть сприяти диверсифікації їх економіки та підвищенню рівня життя населення. Розвиток таких секторів, як сироваріння, виготовлення молочних продуктів, меду, хліба, шоколаду, морозива, косметики, прикрас, декору, меблів, одягу, взуття, аксесуарів та іграшок, має потенціал стати важливим чинником економічного зростання та культурного відродження регіону.

Ключові слова: крафт, економіка, економічне зростання, крафтові вироби, крафтові виробники.

The development of craft production in mountainous areas is becoming increasingly significant in the context of modern challenges and opportunities for diversifying the economy of these regions. This diversification is interpreted as the development of production capacities for goods based on manual labor, traditional manufacturing methods, and the use of high-quality natural materials. Unique natural resources, cultural traditions, and the characteristics of mountainous areas create favorable conditions for the development of craft businesses, which can become an important factor in socio-economic growth. However, the lack of systematic analysis and assessment of the impact of this type of activity on local economies complicates the development of effective strategies for supporting and advancing craft production. Therefore, the aim of the article is to investigate the features of craft production development in mountainous areas and to determine its impact on the diversification of local economies. The study establishes that, in the development of mountainous areas, the priority should be the advancement of craft production, considering the following characteristics: 1) limited production; 2) a focus on traditional preparation methods, unique crafts, and traditions; 3) a focus on high-quality ingredients; 4) a focus on local ingredients and support for local agriculture. Analysis of the features of craft production development in the mountainous areas of the Zakarpattia region allows for the identification of several key directions that can contribute to the diversification of their economy and the improvement of the local population's quality of life. The development of sectors such as cheese making, dairy products, honey, bread, chocolate, ice cream, cosmetics, jewelry, décor, furniture, clothing, footwear, accessories, and toys has the potential to become a significant factor in the economic growth and cultural revival of the region. It has been demonstrated that each of the mentioned sectors possesses unique opportunities for creating additional jobs, attracting tourists, supporting local traditions, and expanding opportunities for local businesses. In particular, the development of craft production contributes to the monetization of cultural and natural resources, which is a crucial factor in the sustainable development of mountainous areas. According to the study's content, future prospects in this direction involve analyzing potential internal and external markets for craft products, including international markets with a focus on export.

Keywords: craft, economy, economic growth, craft products, craft producers.

Постановка проблеми у загальному вигляді та її зв'язок з важливими науковими чи практичними завданнями. Розвиток крафтового виробництва набуває дедалі більшого значення в контексті сучасних викликів і можливостей диверсифікації економіки гірських територій. Таку диверсифікацію інтерпретовано як розвиток потужностей з виготовлення товарів, який базується на ручній праці, традиційних методах виробництва та використанні високоякісних, природних матеріалів [7]. Унікальні природні ресурси, культурні традиції та особливості гірських територій створюють сприятливі умови для розвитку крафтового бізнесу, який може стати важливим чинником соціально-економічного зростання. Однак відсутність систематичного аналізу та оцінки впливу цього виду діяльності на диверсифікацію місцевих економік ускладнює розробку ефективних стратегій підтримки та розвитку крафтового виробництва.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Серед фахівців, що присвятили свої дослідження висвітленню окремих питань розви-

тку крафтового виробництва в гірських територіях, – Юровчик В., Марусей Т., Коцюк В., Осадчук І. В., Боліла С. Ю., Кириченко Н. В. Серед зарубіжних вчених слід виділити праці таких вчених, як Дуарте Алонсо А. та Норткот Дж. Незважаючи на вагомий напруцювання, особливості розвитку крафтового виробництва в гірських територіях та характер його впливу на диверсифікацію місцевих економік залишаються й надалі актуальними.

Формулювання цілей статті (постановка завдання). Метою статті є дослідження особливостей розвитку крафтового виробництва в гірських територіях та визначення його впливу на диверсифікацію місцевих економік.

Виклад основного матеріалу дослідження з повним обґрунтуванням здобутих наукових результатів. У межах дослідження констатовано, що при розвитку гірських територій пріоритетним має бути розвиток крафтового виробництва, враховуючи наступні його ознаки (рис. 1): 1) обмежене виробництво; 2) фокус на традиційні методи приготування, унікальні ремесла та традиції; 3) фокус на якісні інгредієнти; 4) фокус на

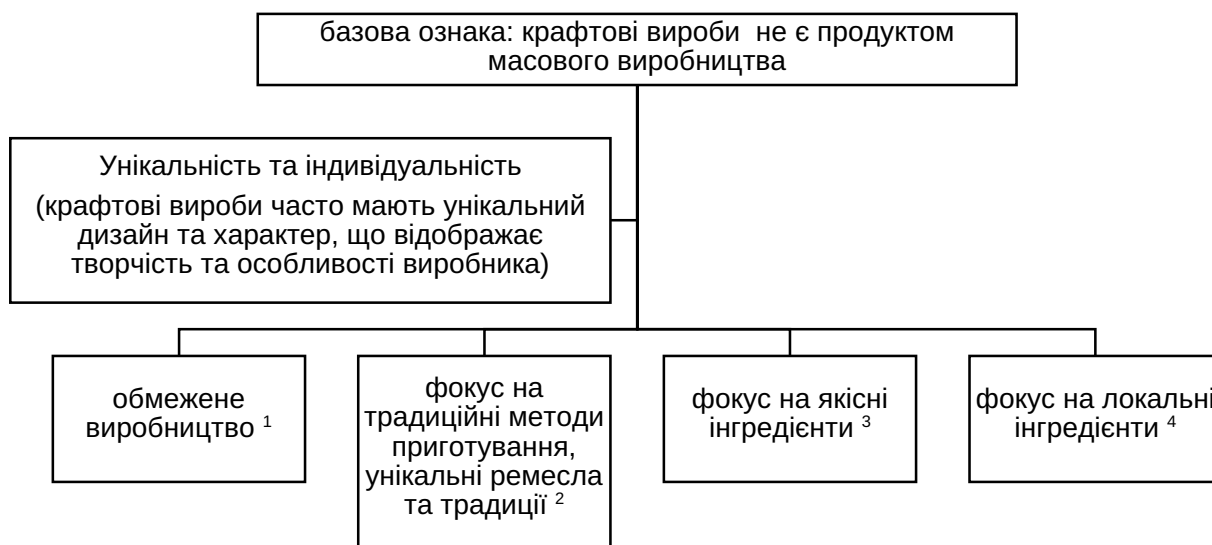


Рис. 1. Основні ознаки крафтового виробництва

Примітка

¹ Крафтові вироби часто виготовляються в невеликих обсягах, що дозволяє зберігати унікальність та якість кожного екземпляру.

² Крафтові виробники нерідко використовують старовинні методи виробництва, унікальні ремесла та спрямовані на традиції, що передаються з покоління в покоління.

³ Крафтові вироби виготовляються з використанням високоякісних інгредієнтів, що забезпечує їхню відмінну якість та естетичний вигляд.

⁴ Крафтові виробники часто використовують місцеві ресурси та матеріали, сприяючи розвитку місцевого господарства та економіки.

Джерело: сформовано на основі [7; 5; 2–3]

локальні інгредієнти та підтримка місцевого господарства.

Відтак, за змістом ознак крафтового виробництва, можна відзначити кілька ключових ресурсів гірських територій, завдяки яким воно стає одним із шляхів диверсифікації локальної економіки. Зокрема, цьому сприяє кілька ключових ресурсів, відповідно до їх впливу на місцеві економіки, зокрема [7; 5]:

1. Природні ресурси. У більшості гірські регіони багаті на унікальні природні ресурси, такі як рідкісні рослини та трави, гриби, або мінерали, що можуть бути використані для виготовлення крафтових продуктів (табл. 1). Відтак, наявність природних ресурсів створює можливості для розвитку місцевого крафтового виробництва, яке базується на цих ресурсах.

2. Культурні та історичні ресурси. Багаті культурні та історичні традиції ресурси гірських регіонів є основою для створення унікальних крафтових продуктів. Наприклад, традиційні мотиви, розписи, орнаменти або техніки обробки можуть бути використані для створення унікальних крафтових продуктів,

що відображають місцеву культуру (табл. 2). Збереження та розвиток цих традицій сприяє формуванню ідентичності та привертає увагу туристів, що сприяє розвитку місцевої економіки через туризм.

3. Ресурси соціальної співпраці. У гірських регіонах праця місцевих мешканців є ключовим фактором розвитку крафтового виробництва, однак саме його успіх формують ресурси соціальної співпраці, серед яких: спільні проекти та ініціативи, кооперація на місцевому рівні, об'єднання зусиль для розвитку та продажу продукції (табл. 3). Соціальна співпраця в гірських регіонах має значний вплив на конкурентоспроможність крафтового виробництва та розвиток місцевої економіки, завдяки формуванню можливостей для об'єднання ресурсів та експертизи, збільшення масштабів виробництва, спільного маркетингу та продажів, створення спільного бренду та ідентичності.

4. Ресурси використання трудових ресурсів. Використання трудових ресурсів характеризується показником *зайнятості*. При цьому крафтове виробництво формує ідентичність території за цим ресурсом, внаслідок альтер-

Таблиця 1

Характеристика природних ресурсів, що є основою для крафтового виробництва

Природні ресурси	Характеристика ресурсів	Особливості використання для виготовлення крафтових продуктів	Значущість для диверсифікації економіки
Рідкісні рослини та трави	Різноманітність флори, включаючи рідкісні рослини і трави, які мають високі цінності в медицині, косметичі або для виготовлення ароматів.	Ці ресурси можуть бути використані для створення натуральних косметичних засобів, трав'яних чаїв або ефірних масел, що мають великий попит на ринку.	Наявність унікальних природних ресурсів у гірських регіонах створює широкі можливості для розвитку крафтового виробництва унікальних продуктів та залучення уваги споживачів до унікальних продуктів, що базуються на цих ресурсах
Лісові гриби та ягоди	Різноманітність видів їстівних грибів та ягід, які можуть бути зібрані та використані	Ці ресурси можуть бути використані для виробництва домашніх джемів, соусів, або навіть для виготовлення натуральних кольорів для тканин або виробів з дерева	
Мінерали	Природні запаси мінералів, що можуть бути карбонатами, сульфатами, оксидами, силікатами та іншими типами сполук	Ці ресурси можуть бути використані для створення унікальних рукодільних виробів, ювелірних виробів або навіть для виробництва кераміки з натуральними пігментами	
Інші	Інші природні ресурси такі як вовна від місцевих овець, кам'яна глина, навіть деревина	Ці ресурси можуть бути використані для виробництва кераміки та виготовлення різних ручних виробів	

Джерело: сформовано на основі [7; 5; 1]

Таблиця 2

**Характеристика культурних та історичних ресурсів,
що є основою для крафтового виробництва**

Культурні та історичні ресурси	Характеристика ресурсів	Особливості використання для виготовлення крафтових продуктів	Значущість для диверсифікації економіки
Традиційні мотиви та розписи	традиційні орнаменти, візерунки та мотиви	Ці ресурси можуть бути використані у дизайні ручних виробів. Наприклад, вишивка, розписи на кераміці або візерунки на текстильних виробах.	Використання традиційних елементів культури гірських регіонів у крафтовому виробництві може підвищити цінність та привабливість продуктів, але і сприяти збереженню та розвитку культурної спадщини цих регіонів
Орнаменти та деталі з природи	Багатство природи у гірських регіонах	Ці ресурси можуть надихати на створення крафтових виробів. Наприклад, вироби з дерева, каміння, вовни або листя можуть мати оригінальний дизайн, що відображає природні ландшафти та місцеві традиції.	
Техніки обробки та виробництва	Традиційні методи ручної обробки матеріалів	Ці ресурси можуть бути використані для створення унікальних крафтових виробів з високою майстерністю та якістю	
Збереження та передача традиційних знань	традиційні ремесла та знання, що передаються від покоління до покоління.	Ці ресурси можуть формувати унікальний характер культури регіону і створює базу для подальшого розвитку крафтового виробництва	

Примітка / * ткацтво, вишивка, виробництво кераміки або різьблення по дереву.

Джерело: сформовано на основі [5; 7; 2–3]

Таблиця 3

**Характеристика ресурсів соціальної співпраці, що є основою
для крафтового виробництва**

Ресурси соціальної співпраці	Характеристика ресурсів	Особливості використання для виготовлення крафтових продуктів	Значущість для диверсифікації економіки
Спільні проекти та ініціативи	Місцеві мешканці можуть об'єднатися для розробки та втілення спільних проектів та ініціатив, що сприяють розвитку крафтового виробництва.	Це може включати створення спільних майстерень або майстерень, обмін досвідом та навчанням, а також спільне виробництво товарів	Соціальна співпраця в гірських регіонах має значний вплив на конкурентоспроможність крафтового виробництва та розвиток місцевої економіки.
Кооперація на місцевому рівні	Формування крафтових кооперативів або спілок. Це може допомогти місцевим мешканцям об'єднати зусилля для вирішення спільних проблем та досягнення спільних цілей у сфері крафтового виробництва.	Це може включати спільні закупівлі матеріалів, спільний маркетинговий захід чи спільні торгові точки для продажу продукції.	
Об'єднання зусиль для розвитку та продажу продукції	Шляхом об'єднання зусиль місцеві мешканці можуть створити більш ефективні механізми для виробництва та продажу крафтової продукції.	Це може включати створення спільних брендів, участь у місцевих ярмарках та виставках, а також спільні зусилля у сфері маркетингу та просування продукції.	

Джерело: сформовано на основі [5; 7; 1]

нативного доступу місцевих жителів до специфічних форм зайнятості. Так, серед ресурсів використання трудових ресурсів нами виділені такі, як робота вдома, за сумісництвом, індивідуальна і кооперативна трудова діяльність тощо (таблиця 4). Це може підвищити соціальну та економічну стабільність у цих регіонах.

Ресурси ідентичності виробів. Унікальні крафтові вироби можуть бути привабливими для покупців та стати джерелом прибутків для місцевих підприємців, що спрямовуються на розвиток інфраструктури для туристичного сектору. Серед таких ресурсів індивідуальність та автентичність, ексклюзивність та оригінальність, якість та ручна робота, сприяння розумному споживанню (таблиця 5). Отже, ці ресурси не лише створюють привабливість крафтових виробів для покупців, але й сприяють розвитку туризму та місцевої економіки,

оскільки створюються нові можливості для місцевих підприємців та розвивається інфраструктура туристичного сектору.

Складовими, що формують позитивний вплив крафтового виробництва на економіки гірських територій є такі показники, як зростання доходів населення, збільшення зайнятості, зростання обороту місцевої торгівлі та розвиток інфраструктури дрібних ручних виробництв.

Зазначимо, що за матрицею розвитку крафтового виробництва станом на 2024 рр. (рис. 2) у межах гірських територій Закарпатської області розвиваються 87 крафтових виробництв, за такими напрямками, як: (1) сироваріння та виготовлення молочних продуктів; (2) виготовлення меду; (3) випікання хліба; (4) виробництво шоколаду або морозива; (5) виробництво косметики та прикрас; (6) виробництво декору та меблів.

Таблиця 4

**Характеристика ресурсів соціальної співпраці,
що є основою для крафтового виробництва**

Ресурси використання трудових ресурсів	Характеристика ресурсів	Особливості використання для виготовлення крафтових продуктів	Значущість для диверсифікації економіки
Робота вдома (самозайнятість)	Крафтове виробництво може бути виконане на замовлення вдома або в невеликих майстернях	Можливо працювати на замовлення безпосередньо з дому, що важливо для регіонів з віддаленими або важкодоступними територіями.	Крафтове виробництво в гірських регіонах є альтернативою доступу для місцевих жителів до різних форм зайнятості, надаючи можливість працювати вдома, за сумісництвом або в кооперативі, і сприяючи розвитку місцевої економіки та створенню економічної ідентичності території
Сумісництво	Крафтове виробництво може існувати як додаткова форма заробітку поруч з основною роботою або побічними заняттями.	Можливо додатково заробляти гроші та розвивати свої навички.	
Індивідуальна трудова діяльність	крафтове виробництво може стати основним джерелом заробітку, для тих, хто має відповідні навички та таланти у ремеслах	Можливо працювати на постійній основі, реалізувати стратегії збільшення обсягів виробництва, розширенню ринків збуту та підвищенню ефективності виробництва	
Кооперативна трудова діяльність	Створення кооперативів або спілок може допомогти місцевим виробникам об'єднати свої зусилля для спільного виробництва та продажу продукції.		

Джерело: сформовано на основі [5; 7; 1; 6]

Таблиця 5

**Характеристика ресурсів ідентичності виробів,
що є основою для крафтового виробництва**

Ресурси ідентичності виробів	Характеристика ресурсів	Особливості використання для виготовлення крафтових продуктів	Значущість для диверсифікації економіки
Індивідуальність та автентичність	Кожен виріб має свою унікальну історію та характер, що відрізняє його від масових продуктів.	Створення унікальних дизайнів та ручна робота над кожним виробом, що надає йому особливість та особистість.	Стимулює попит на місцеві товари, сприяє розвитку місцевої економіки.
Ексклюзивність та оригінальність	Вироби мають обмежену кількість або є єдиними у своєму роді.	Створення унікальних або обмежених за кількістю виробів, які надають покупцям можливість мати щось унікальне та неповторне.	Привертає увагу до місцевих продуктів.
Якість та ручна робота	Висока якість матеріалів та увага до деталей, характерні для ручної роботи.	Використання високоякісних матеріалів та майстерність у виготовленні, що робить крафтові вироби бажаними для покупців.	Підвищує привабливість місцевих виробів для туристів та місцевих жителів..
Сприяння розумному споживанню	Виготовлення з натуральних матеріалів, стале виробництво та урахування принципів екологічної сталості.	Підтримка розумного споживання через створення високоякісних та екологічно чистих продуктів.	Сприяє створенню сталого виробництва та споживання, що відповідає потребам сучасного ринку та споживачів.

Джерело: сформовано на основі [5; 7; 4; 6]

В цілому, ці напрямки сприяють створенню робочих місць, забезпечують додаткові доходи для місцевих жителів та підтримують місцеві традиції та культуру. Розглянемо кожний з виділених матриці напрямків крафтового виробництва більш докладно.

Напрямок 1. Сироваріння та виготовлення молочних продуктів. Так, у межах цілого ряду гірських територій станом на 2024 р. вже діють фермерські господарства, сироварні та крафтові молочарні, що працюють над виробництвом натуральних молочних продуктів, таких як сири (бринза, качотта, вурда та сири з додаванням трав), йогуртів, сметани, кефіру та масла (табл. 6).

Так, загальна характеристика розвитку крафтового сироваріння та виготовлення молочних продуктів на гірських територіях Закарпатської області дозволяє констатувати, що наразі діє 11-ть крафтових сироварень (це невеликі підприємства або майстерні,

які спеціалізуються на виробництві натуральних сирів за традиційними методами), 13-ть домашніх молочарень (це невеликі комплекси спеціально об'єднаних за технологічними ознаками приміщень, призначених для збирання, первинної обробки й переробки молока і виробництва крафтових молочних продуктів) та 15-ть фермерських господарств (це невеликі сільськогосподарські підприємства, які спеціалізуються на вирощуванні продуктів харчування з використанням традиційних технік та методів, а також з орієнтацією на високу якість та стабільність виробництва). Цей напрямок відображає досить важливу тенденцію в розвитку сільськогосподарського сектору, особливо на гірських територіях. Наявність крафтових сироварень, молочарень та фермерських господарств сприяє не лише розвитку місцевого бізнесу, а й забезпечує місцеве населення якісною та натуральною продукцією.

Напрямки	Кількість підприємств, од	Типи крафтових підприємств	Види продукції	Вплив на диверсифікацію економіки
1	39	Сироварні, молочарні, фермерські господарства ¹	Сири та молочні продукти	Сільське господарство
2	30	Пасіки, медоварні, майстерні ²	Натуральний мед, медові солодоці та алкогольні напої	Пасічне господарство, бджільництво в регіоні, туризм.
3	5	Крафтові пекарні ³	Натуральний хліб та випічка	Сільське господарство, місцеве виробництво продуктів, туризм
4	5	Майстерні, сімейні підприємства ⁴	Морозиво з незвичайними смаками, шоколадні вироби	Місцеве виробництво продуктів
5	8	Майстерні, миловарні, студії ⁵	Косметика, мило, натуральні прикраси	Місцеве виробництво продуктів
6	4	Майстерні, приватні цехи ⁶	Декоративні елементи для меблів та комоди	

Рис. 2. Матриця розвитку крафтового виробництва у межах гірських територій Закарпатської області, станом на 2024 р.

Примітка:

¹ Обмежене виробництво, зазвичай зосереджене на невеликих обсягах продукції. Фокус на традиційних методах виробництва сирів та молочних продуктів. Використання якісних та натуральних інгредієнтів, власного виробництва. Підтримка місцевого господарства та екологічно чистого виробництва.

² Ручне або обмежене виробництво меду та медових продуктів. Зосередження на традиційних методах виробництва та обробки меду. Використання природних та натуральних інгредієнтів. Підтримка бджільництва та екологічного виробництва.

³ Обмежене виробництво, зазвичай зосереджене на виготовленні натурального та високоякісного хліба. Фокус на традиційних рецептах та методах приготування, Використання якісних інгредієнтів. Підтримка місцевого господарства та виробництва екологічно чистої продукції.

⁴ Ручне або обмежене виробництво морозива та шоколадних виробів. Фокус на створенні незвичайних смаків та унікальних рецептів. Використання високоякісних інгредієнтів, підтримка місцевого господарства та традиційного ремесла.

⁵ Ручне виробництво косметики, мила та прикрас. Фокус на використанні натуральних інгредієнтів та традиційних методах виготовлення. Підтримка місцевих ремісників та виробництва екологічно чистої продукції.

⁶ Виробництво декоративних елементів для меблів та інтер'єрів. Фокус на ручній роботі, використанні якісних місцевих матеріалів, підтримка місцевих ремісників та розвитку місцевого дизайну.

Джерело: сформовано за даними табл. 6–10

Напрямок 2. Виготовлення меду. У межах гірських територій діють місцеві пасіки, медоварні та майстерні з виробництва, що займаються виробництвом натурального меду,

медових солодоців та медових алкогольних напоїв. Так, загальна характеристика розвитку крафтового виготовлення меду та продуктів з меду у межах гірських територіях Закарпат-

Таблиця 6

**Характеристика розвитку крафтового сироваріння та виготовлення
молочних продуктів на гірських територіях Закарпатської області, станом на 2024 р.**

Гірські території СТГ	Крафтові виробничі об'єкти			Види крафтових продуктів	Перспективи розвитку
	Сироварні ¹	Молочарні ²	Фермерські господарства ³		
Воловецька	2		2	Бринза	розвиток місцевого бізнесу, забезпечення місцевого населення якісною та натуральною продукцією
Жденіївська	1	1	1	Вурда, бринза, сметана	
Кольчинська		2	1	Кефір та йогурт	
Нижньоворітська	2		2	Качотта, бринза та сири з додаванням трав	
Полянська		2	1	Кефір та йогурт	
Свалявська		3	1	Кефір та йогурт	
Чинадіївська		1	1	Сметана	
Рахівська	3		1	Качотта, бринза та сири з додаванням трав	
Ясінянська	1		1	Бринза	
Усть-Чорнянська		2	1	Сметана, масло	
Тур'є-Реметівська		1	1	Сметана, масло	
Міжгірська	1		1	Качотта, бринза та сири з додаванням трав	
Синевирська	1	1	1	Качотта, бринза та сири з додаванням трав, сметана	
Разом	11	13	15		

Примітка

¹ Враховані лише невеликі підприємства або майстерні, які спеціалізуються на виробництві натуральних сирів за традиційними методами

² Враховані лише невеликі комплекси спеціально об'єднаних за технологічними ознаками приміщень, призначених для збирання, первинної обробки й переробки молока і виробництва крафтових молочних продуктів.

³ Враховані лише невеликі сільськогосподарські підприємства, які спеціалізуються на вирощуванні продуктів харчування, зазвичай з використанням традиційних технік та методів, а також з орієнтацією на високу якість та стабільність виробництва

Джерело: сформовано за даними СТГ

ської області дозволяє констатувати, що станом на 2024 р. діють 22-і пасіки (невеликі лише приватні господарства або місцеві фермерські господарства, де встановлюють спеціальні вулики для тримання бджіл), 2-і медоварні (невеликі заклади, де виробляють мед та продукти на його основі в ручну або у невеликих обсягах, з використанням натуральних інгре-

дієнтів та традиційних методів) та 6-ть майстерень (які займаються виготовленням різноманітних десертів та кондитерських виробів на основі меду або з його додаванням) (табл. 7).

Цей напрямок відображає досить важливу тенденцію збереженню традиційного пасічного господарства та розвитку бджільництва в регіоні. Зокрема, наявність медоварень та

Таблиця 7

Характеристика розвитку крафтового виготовлення меду та продуктів з меду у межах гірських територіях Закарпатської області, станом на 2024 р.

Селищна територіальна громада	Пасіки ¹	Медоварні ²	Майстерні з виробництва медових десертів ³	Види крафтових продуктів	Висновок, щодо перспектив
Великобичківська	1		1	Натуральний мед, медові солодощі	Збереження традиційного пасічного господарства та розвитку бджільництва в регіоні Можливості розширення асортименту медової продукції та додання нових продуктів з використанням меду Збільшення туристичного потенціалу області та залученню додаткового доходу з туризму
Жденіївська	2			Натуральний мед та медовий настій	
Кольчинська	3			Натуральний мед	
Полянська	2			Натуральний мед	
Свалявська	2			Натуральний мед	
Чинадіївська	1			Натуральний мед	
Ясінянська	2	1		Натуральний мед, медові алкогольні напої	
Нересницька	1			Натуральний мед	
Великобerezнянська	1			Натуральний мед	
Костринська	1		1	Натуральний мед, медові солодощі	
Колочавська	1		1	Натуральний мед, медові алкогольні напої	
Тур'є-Реметівська	1		1	Натуральний мед, медові алкогольні напої	
Міжгірська	2		1	Натуральний мед, медові алкогольні напої	
Пилипецька	1			Натуральний мед, медові алкогольні напої	
Синевирська	1	1	1	Натуральний мед, медові алкогольні напої, медові солодощі	
Разом	22	2	6		

Примітка

¹ враховані лише невеликі приватні господарства або місцеві фермерські господарства, де встановлюють спеціальні вулики для тримання бджіл.

² враховані лише невеликі заклади, де виробляють мед та продукти на його основі в ручну або у невеликих обсягах, з використанням натуральних інгредієнтів та традиційних методів.

³ враховані лише майстерні, які займаються виготовленням різноманітних десертів та кондитерських виробів на основі меду або з його додаванням. Зазначається, що всі крафтові об'єкти працюють за традиційними методами виробництва, використовуючи натуральні інгредієнти та унікальні рецепти.

Джерело: сформовано за даними СТГ

майстерень, які виробляють медові солодощі та медові алкогольні напої, вказує на можливість розширення асортименту медової продукції та додання нових продуктів з використанням меду. Мед та продукти на його основі

є популярними сувенірами для туристів, що відвідують гірські регіони. Розвиток цього напрямку може сприяти збільшенню туристичного потенціалу області та залученню додаткового доходу з туризму.

Напрямок 3. Випікання хліба. У межах гірських територій Жденіївської та Великобичківської СТГ станом на 2024 р. діють 5-ть крафтових пекарень, які спеціалізуються на виготовленні хліба та інших хлібобулочних виробів в невеликих обсягах, з використанням традиційних методів та якісних інгредієнтів (табл. 8). Зазначимо, що окреслені пекарні звертають особливу увагу на якість та смак продукції, що сприяє створенню високоякісного та смачного хліба та впічки для споживачів.

Розвиток крафтових пекарень у гірських територіях є важливим кроком у збереженні традиційних методів випічки хліба та створенні попиту на місцеві сільськогосподарські продукти, внаслідок:

- підтримки місцевої культури харчування (зокрема, крафтові пекарні допомагають зберегти традиційні методи та рецепти випічки);

- популяризації місцевих сільськогосподарських продуктів (використання якісних місцевих інгредієнтів у випічці хліба сприяє підтримці та розвитку місцевого сільськогосподарського сектора, а також створює попит на місцеві сільськогосподарські продукти).

Напрямок 4. Виробництво шоколаду або морозива. У гірських територіях Міжгірської та Великобичківської СТГ діють 1-а майстерня з виробництва морозива (зі смаком груші з сиром дорблю, японського чаю матча у білому шоколаді тощо) та 4-ри невеликі сімейні підприємства, які виготовляють натуральні та високоякісні шоколадні вироби (табл. 9).

Розвиток крафтового виробництва шоколаду або морозива у гірських територіях формує додаткові можливості для розвитку туризму та місцевого господарства. Підхо-

дячи до виробництва шоколаду або морозива як до мистецтва, ці підприємства створюють унікальні смакові та візуальні враження для споживачів.

Напрямок 5. Виробництво косметики та прикрас. Місцеві майстри створюють натуральну косметику на основі трав та меду, а також виготовляють природні прикраси, що відображають місцеві традиції та культуру. Так, загальна характеристика розвитку крафтового виробництва косметики та прикрас, що станом на 2024 р. діють 4-ри місцеві майстерні (де виробляють натуральну косметику в обмежених обсягах, зазвичай з використанням ручної праці, традиційних методів виробництва та якісних, природних інгредієнтів), 2-і миловарні (де вручну виготовляють милопродукцію за допомогою натуральних інгредієнтів і традиційних методів обробки) та 2-і студії (де виробляють різноманітні природні прикраси такі як браслети, кольє, сережки, обручі, каблучки тощо, зазвичай використовуючи ручну працю, традиційні методи виготовлення та натуральні матеріали) (табл. 10).

Розвиток крафтового виробництва косметики та прикрас у гірських територіях формує додаткові можливості для розвитку туризму. Майстерні, миловарні та студії з виготовлення прикрас не лише сприяють розвитку місцевої економіки, а й відтворюють та пропагують місцеві традиції та культурні особливості через свою продукцію.

Напрямок 6. Виробництво декору та меблів. У межах гірських територій Міжгірської СТГ діє 2-і майстерні (що спеціалізуються на виготовленні декоративних елементів для меблів) та 2-а приватні цехи (що використовують природні матеріали та традиційні техніки

Таблиця 8

Характеристика розвитку крафтового випікання хлібу у межах гірських територіях Закарпатської області, станом на 2024 р.

Селищна територіальна громада	Крафтові пекарні ¹	Види крафтових продуктів	Висновок, щодо перспектив
Великобичківська	2	Натуральний хліб та випічка	підтримка місцевої культури харчування, популяризація місцевих сільськогосподарських продуктів
Жденіївська	2		
Синевирська	1	Випічка	
Разом	5		

Примітка

¹ враховані лише малі пекарні, які спеціалізуються на виготовленні хліба та інших хлібобулочних виробів в невеликих обсягах, з використанням традиційних методів та якісних інгредієнтів

Джерело: сформовано за даними СТГ

Таблиця 9

Характеристика розвитку крафтового виробництва шоколаду або морозива у межах гірських територіях Закарпатської області, станом на 2024 р.

Селищна територіальна громада	Майстерні ¹	Невеликі сімейні підприємства ²	Види крафтових продуктів	Висновок, щодо перспектив
Міжгірська	1	2	морозиво з незвичайними смаками	можливості для розвитку туризму та місцевого господарства
Великобичківська		2	Шоколадні вироби	
Разом	1	4		

Примітка

¹ враховані лише невеликі підприємства, що спеціалізуються на виготовленні морозива в обмежених кількостях, з використанням високоякісних та натуральних інгредієнтів, часто вручну або у невеликих партіях.

² невеликі сімейні бізнеси, які спеціалізуються на виготовленні шоколадних виробів в обмежених обсягах, з використанням високоякісних інгредієнтів і часто застосовують традиційні методи виробництва.

Джерело: сформовано за даними СТГ

Таблиця 10

Характеристика розвитку крафтового виробництва косметики та прикрас у межах гірських територіях Закарпатської області, станом на 2024 р.

Селищна територіальна громада	Майстерні ²	Приватні миловарні ¹	Студії з виготовлення прикрас ³	Види крафтових продуктів	Висновок, щодо перспектив
Жденіївська	1			Натуральна косметика	можливості для місцевого бізнесу та розвитку туризму.
Полянська	1	1		Натуральна косметика та мило	
Свалявська	1	1		Натуральна косметика	
Ясінянська	1			Природні прикраси	
Нересницька			1	Природні прикраси	
Синевирська			1	Природні прикраси	
Разом	4	2	2		

Примітка

¹ враховані лише заклади, де вручну виготовляють милопродукцію за допомогою натуральних інгредієнтів і традиційних методів обробки.

² враховані лише заклади, де виробляють натуральну косметика в обмежених обсягах, зазвичай з використанням ручної праці, традиційних методів виробництва та якісних, природних інгредієнтів.

³ враховані лише заклади, де виробляють різноманітні природні прикраси, такі як браслети, кольє, сережки, обручі, каблучки тощо, зазвичай використовуючи ручну працю, традиційні методи виготовлення та натуральні матеріали

Джерело: сформовано за даними СТГ

вироблення декоративних комодів). Розвиток цих напрямків виробництва не лише сприяє розвитку місцевої економіки та створенню робочих місць, але й допомагає зберегти та відтворити традиційні ремесла та культурну

спадщину регіону через створення унікальної та автентичної продукції.

Висновки із цього дослідження і дальші перспективи в цьому напрямку. Аналізуючи особливості розвитку крафтового вироб-

ництва у гірських територіях Закарпатської області, можна відзначити кілька ключових моментів, що визначають можливі напрямки диверсифікації економіки:

1. Сироваріння та виготовлення молочних продуктів. Обґрунтування доцільності – створення додаткових робочих місць та збільшення доходу місцевого населення. Виробництво натуральних молочних продуктів може також залучити туристів, що сприяє розвитку туристичного бізнесу в регіоні.

2. Виготовлення меду та продуктів на його основі. Обґрунтування доцільності – сприяє збереженню традиційного пасічного господарства та розвитку бджільництва в регіоні. Це створює можливості для розвитку екологічного та агротуризму.

3. Випікання хліба. Обґрунтування доцільності – сприяє розвитку місцевої культури харчування. Це створює попит на місцеві сільськогосподарські продукти.

4. Виробництво шоколаду або морозива. Обґрунтування доцільності – інновації для місцевої господарської діяльності. Це створює можливості для розвитку туризму та ресторанного бізнесу.

5. Виробництво косметики та прикрас. Обґрунтування доцільності – відбиття унікального характеру регіону та сприяння монетизації місцевої культури та традицій. Це створює додаткові можливості для місцевого бізнесу та розвитку туризму.

6. Виробництво декору та меблів, а також одягу, взуття, аксесуарів, іграшок тощо. Обґрунтування доцільності – відбиття унікального характеру регіону. Це створює можливості для монетизації місцевих ремесел.

Відповідно до змісту дослідження дальші перспективи в цьому напрямку полягають в аналізі потенційних внутрішніх і зовнішніх ринків збуту для крафтових продуктів, включаючи міжнародні ринки з акцентом на експорт.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Глотова І. Minecraft для фермера: абетка розвитку дрібнооптового виробництва харчів, 2019. URL: <https://agravery.com/uk/posts/show/minesraft-dla-fermera-abetka-rozvitku-dribnooptovogo-virobnictva-harciv> (дата звернення: 25.10.2019 р.).
2. Danko Y., Nifatova O. Agro-sphere determinants of green branding: eco-consumption, loyalty, and price premium. *Palgrave Communications*. 2022. Vol. 9(1). P. 1–9.
3. Duarte Alonso A. and Northcote J. Investigating farmers' involvement in value-added activities: A preliminary study from Australia. *British Food Journal*. 2013. Vol. 115(10). P. 1407–1427.
4. Івашина Л., Бишовець Л., Оліферчук, О. Крафтові сири як перспективний екопродукт для закладів ресторанного господарства. *Innovations and Technologies in the Service Sphere and Food Industry*. 2023. № 2 (8). С. 32–39.
5. Осадчук І. В., Боліла С. Ю., Кириченко Н. В. Розвиток крафтового органічного сімейного фермерства – шлях до подолання безробіття на селі. *Ефективна економіка*. 2020. № 4. URL: <http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=7772> (дата звернення: 10.08.2024).
6. Svynous I., Havryk O., Rudych O., Svynous N. Foreign experience of taxation of agricultural goods producers – a challenge for Ukraine in the context of food supply of the population. *The Institute of Accounting, Control and Analysis in the Globalization Circumstances*. 2023. № 3–4. P. 7–15.
7. Yurovchyk V., Marusei T., Kotsiuk V. The contemporary role of "craft" production in the development of tourism and restaurant industry. *Інвестиції, практика та досвід*. 2023. № 16. С. 90–96.

REFERENCES:

1. Hlotova I. (2019) Minesraft dlya fermera: abetka rozvytku dribnooptovoho vyrobnytstva kharchiv [Glotova I. Minesraft for the farmer: the alphabet of the development of small-scale food production]. Available at: <https://agravery.com/uk/posts/show/minesraft-dla-fermera-abetka-rozvitku-dribnooptovogo-virobnictva-harciv> (accessed: 25.10.2019).
2. Danko Y., Nifatova O. (2022) Agro-sphere determinants of green branding: eco-consumption, loyalty, and price premium. *Palgrave Communications*, vol. 9(1), pp. 1–9.
3. Duarte Alonso, A. and Northcote, J. (2013) Investigating farmers' involvement in value-added activities: A preliminary study from Australia. *British Food Journal*, vol. 115(10), pp. 1407–1427.
4. Ivashyna L., Byshovets' L., Olyferchuk, O. (2023) Kraftovi siri yak perspektyvnyy ekoproduct dlya zakladiv restorannoho hospodarstva [Craft cheeses as a promising eco-product for restaurants]. *Innovatsiyi ta tekhnolohiyi u*

sferi obsluhovuvannya ta kharchoviy promyslovosti – Innovations and Technologies in the Service Sphere and Food Industry, vol. 2 (8), pp. 32–39.

5. Osadchuk I. V., Bolila S. YU., Kyrychenko N. V. (2020) Rozvytok kraftovoho orhanichnoho simeynoho fermerstva – shlyakh do podolannya bezrobittya na seli [Development of craft organic family farming – a way to overcome unemployment in the countryside]. *Efektivna ekonomika – Efficient economy*, vol. 4. Available at: <http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=7772> (accessed: 10.08.2024).

6. Svynous I., Havryk O., Rudych O., Svynous N. (2023) Foreign experience of taxation of agricultural goods producers – a challenge for ukraine in the context of food supply of the population. *The Institute of Accounting, Control and Analysis in the Globalization Circumstances*, № 3–4, pp. 7–15.

7. Yurovchyk V., Marusei T., Kotsiuk V. (2023) The contemporary role of "craft" production in the development of tourism and restaurant industry. *Investytsiyi, praktyka ta dosvid – Investment, practice and experience*, vol. 16, pp. 90–96.